

The merits of Władysław Janta-Pończyński in the restitution of European bison in Poland

Tomasz Sobalak

Who was Władysław Janta-Pończyński? For Wielkopolska he is a personality with great merits. Landowner, patriot, social worker, writer, excellent organizer, patron of the culture and also a hunter. Editor-in-chief of several hunting magazines and a columnist. He was a co-initiator of the reintroduction of beavers in Wielkopolska and the first chairman of the board of the Polish branch of the International Society for the Protection of European Bison.

He devoted his youth to hard work on his own estate in Redgoszcz. He was brought up in the spirit of diligence, solidarity and patriotism, as well as courage to achieve the desired goals. From an early age he was seized by the passion for hunting, which his father skillfully arranged and which he pursued in the poor hunting grounds of Wielkopolska. As an experienced 50-year-old, he became involved in the social work in the field of hunting. He founded the Hunting Society, co-founded the Polish Hunters' Association and the Wielkopolska Hunters' Association. In these organizations he held the most important positions. In addition, he supported and actively participated in the publication of hunting magazines.

Władysław Janta-Pończyński felt and knew the forest. Since 1910 he had been a member of the Forestry Association in Poznań. This and his civic-minded attitude, coupled with great courage, enabled him to assume the post of forest inspector of the Durowo Forest District in 1919, although he was not a forester. As an avid hunter, he saw a clear conflict of interest between foresters and hunters. He served in this post for 12 months.

As a Wielkopolska landowner – a good farmer with clearly defined views – who was strongly committed to hunting and published his articles in the hunting press of that time, he became a public figure.

In the 10th issue of “Łowiectwo Polskie” from 1922, a letter signed with the initials J. Ł. was published, in which the author proposes to lease at least three out of five forest districts of the Białowieska Forest and to establish a consortium of suitable hunters and breeders. He offers to organize a hunting society and create a hunting reserve that would even flourish financially. Under the letter was a commentary by Władysław Janta-Pończyński, in which the editor positively evaluated the proposed project and wrote: *The famous Białowieska*

Forest has fame and charm, by which every hunter is influenced. European bison no longer exist there, but they can come back if properly treated and bred. He refers to history: after all, it is about a patriotic act – saving historical animals, from which Jągielto drew provisions for the Grunwald expedition. The article ends [...] The Polish Hunters' Association will be ready to serve as a mediator and supporter for such a topical endeavor (Janta-Pończyński, 1922). In this way, Władysław Janta-Pończyński spoke publicly about the European bison for the first time in 1922.

The next official statement is found in the “Przegląd Myśliwski i Łowietwo Polskie” No. 10 of May 1923, where Władysław Janta-Pończyński writes: *The Polish Hunters' Association in Poznań endeavored to establish a hunting society in the Białowieska Forest with purely cultural intentions, primarily for the reintroduction of the European bison there* (Janta-Pończyński, 1923b). The project met with unexpected interest among hunting enthusiasts. It is worth noting that when he spoke about the European bison, he never mentioned or referred to the hunting use of this species. Unfortunately, the state authorities decided to use special destination of both Spała and Białowieża in order to create a representative hunting area in the forest for the President of the Republic of Poland (Janta-Pończyński, 1923b), which is why both concepts failed.

At this point it should be added that Poznań, along with Warsaw, was the center of the most active groups of hunters and naturalists working to save the European bison (Sobociński, 2020). Following the appeal published in the magazine “Łowietwo Polskie”, dozens of people came forward willing to support the project and, if necessary, to provide 200 to 300 million zloty for the European bison. The Polish government was under the illusion that 219 European bison would be brought to Poland from Germany, probably transported during the occupation. Unfortunately, this information proved to be untrue and was definitely denied. The issue of acquiring and bringing European bison to the Białowieska Forest caused some division in the society. Added to this was the difficult financial situation of our state, about which Władysław Janta-Pończyński wrote: *It is to be expected that the last European bison will end its life in the zoological garden sooner than the state will be able to provide the sum necessary for its purchase* (Janta-Pończyński, 1923b). As expected, the state money for the purchase of the European bison was found only after six years in 1929.

The above-mentioned commitment of Władysław Janta-Pończyński in saving the European bison was unfortunately downplayed and even discredited both by the authorities of the time, official circles, the Polish Committee for Nature Conservation, and some hunting circles. The latter took up an earlier dispute on hunting issues, concerning the ideas of a resident of Wielkopolska about the restitution of the European bison and the convergence of nature

conservation and hunting. This is confirmed by published articles, for example, the article by Lieutenant Colonel Władysław Nałęcz-Raczyński entitled “Solidarity of Polish Hunters (reply to Mr. Janta-Pończyński)”, which can be found in issue 6 of “Łowiec” of 1924. In a political article the author writes, among other things: *I must also add a word about the advice to bring European bison to Białowieża and to establish a game park on the model of Pilawin. [...] It is simply impossible for a private person to establish in Poland a breeding park for rare native animals on the model of the famous Pilawin, now completely destroyed* (Nałęcz-Raczyński, 1924).

In 1922, Janta-Pończyński became a member of the twelve-member board of the Zoological Garden in Poznań under the director Kazimierz Szczerkowski. This enabled him, together with the society of hunters and the society of animal lovers who gathered around the Poznań Zoo, to launch activities related to the purchase of a pair of European bison intended for breeding at the Poznań Zoo. The Municipality of Poznań tried to build a large enclosure for European bison in Sołacz, similar to the one in Stockholm. However, it did not come to that, because: *... the existing dispute between the magistrate and the University of Poznań about the power of disposal over a selected area has not allowed the realization of such a commendable project so far ...* (Wróblewski, 1927). Even more surprising was the purchase of the European bison pair GATCZYNA and HAGEN in 1923 in Mecklenburg for the Zoological Garden in Poznań. The pair gave birth to a male calf named SCHARLATAN in the same year. However, this European bison did not reach Białowieża.

During the International Congress of Nature Conservation in Paris in June 1923, on the initiative of Dr. Jan Sztolcman, the postulate for the establishment of the European Bison Protection League was adopted. It was recognized that the European bison is represented by 5 herds, but their total number does not exceed 50 individuals, therefore this species is threatened with extinction (Sztolcman, 1923, translated by Daszkiewicz). At the same time, the wish was expressed at the Congress: *That as soon as possible a society be formed in which the countries where European bison still exist would unite, and that other nations would financially support the rescue operation for European bison, and that the League for the Protection of the American Bison would make its experience available to this new organization* (Sztolcman, 1923, translated by Daszkiewicz).

At the founding meeting of the International Society for the Protection of the European Bison, held in Berlin on August 25–26, 1923, Władysław Janta-Pończyński, the great hunter from Poznań, also participated as an (unofficial) delegate of Poland.

During a general conference on nature conservation held in Poznań in June 1923, Władysław Janta-Pończyński, representing the Polish Hunters’

Association, reminded in his speech: *what happened to our natural monuments, the Białowieża Forest and the Tatra Mountains? In one of them the last European bison was killed, in the other the last chamois was driven away. Can these two natural monuments be exhibited without these animals? Can an oak tree, a pine tree or an edelweiss, reminiscent of the times of the Jagiellonian dynasty, really be a natural monument without the simultaneous animation by the animals?* He further emphasizes that proper hunting and nature conservation are the daughters of one mother, sisters who complement each other in their charm and grace, who divide among themselves the tasks they have assumed (Janta-Pończyński, 1923a). These common interests of hunting and nature conservation, which do not have divergent goals, could expand and improve their tasks if they join forces. The author of the paper proposes the creation of a Hunting and Nature Protection Chamber. *The rights and competences of such an institution should be extended not only to the existing esthetic purposes of nature, but also to the economic purposes of hunting...* (Janta-Pończyński, 1923a). In conclusion, he presented a well-thought-out, detailed scope of activities of the proposed chamber.

Unfortunately, as Władysław Janta-Pończyński wrote elsewhere, the Commission for Nature Conservation operating in Kraków did not see fit to take advantage of the friendly outstretched hand of the hunting representatives for joint work... The author regrets this fact and adds: today I personally can only help the Commission for Nature Conservation by providing the necessary material on the number and whereabouts of the last European bison living in zoos (Janta-Pończyński, 1923b). For the chairman of the Commission for Nature Conservation, Prof. E. Szafer, it was difficult to accept the idea of establishing a new institution, the Chamber, proposed by Janta-Pończyński, a hunting activist from Wielkopolska.

In the article published in "Przegląd Myśliwski i Łowiectwo Polskie" No. 21 of 1924, we find an abbreviated report on the meeting of the International Society for the Protection of the European Bison. Janta-Pończyński lamented: *Poland in its own domestic matter, which should primarily concern her, did not take any part in the list of nations belonging to the society, and in the press there are more negative than positive traces of support for the Society's aims.* The journals: *Przegląd Myśliwski i Łowiectwo Polskie* and *Tygodnik Ilustrowany* supported the issue of the European bison and its preservation in numerous articles and constantly addressed it in their pages (Janta-Pończyński, 1924).

In April 1925, Władysław Janta-Pończyński informed the ISPEB board member, Mr. Goerd von der Groeben, that the board of the Zoological Garden in Poznań had received for review the manuscript of Dr. Konrad Wróblewski's work entitled "European Bison of the Białowieża Forest". The review of this book was written by Wł. Janta-Pończyński. In correspondence with Goerd von

der Groeben he wrote: *The dissertations contained in it are of the highest value for our society. [...] It would be worthwhile to translate this work, at least its most important part entitled "Protection of the European bison from extinction", and to present it to this year's General Assembly* (Janta-Pończyński, 1925).

During the International Congress for Saving the European Bison in September 1925, Władysław Janta-Pończyński gave a detailed lecture entitled "The European Bison of the Białowieśka Forest according to Dr. Wróblewski". The speaker presented a conscientious work (Wróblewski) based on meticulous research and containing new observations and discoveries, which not only explain the reasons for the decline of the European bison in the forest, but are also of great value for the care of the last European bison. Among the advice of Dr. Wróblewski, Janta-Pończyński emphasizes *that the fastest and most fatal factor is the treatment of the European bison as a game species. [...] Therefore, the society's view of this animal as a game species should be changed. [...] We have to create defenders of the European bison in the society itself, and this seems to have the best chance of success if we familiarize them with the idea that the European bison is not a game animal and that it can have a great economic value in the future.* Moreover, Dr. Wróblewski suggests taming the existing animals in order to raise and feed the tamed animals properly. The offspring bred in this way can then be released into the wild. At the same time, he points out that: *keeping European bison in zoos is a slow path to their degeneration. Without free movement, without summer grazing ... the body atrophies, the heart weakens, the reproductive capacity decreases and the offspring becomes weak.* In conclusion, Janta-Pończyński stated that Dr. Wróblewski's project was convincing. It should be possible to breed the European bison as a domestic animal (Janta-Pończyński, 1926). The greatest discussion was caused by the part of the lecture in which the "behavioral characteristics of the European bison" were presented.

The author of the monograph on the European bison, Dr. K. Wróblewski, wrote in the introduction of the book: *"That the work saw the light of day, I owe first of all to the board of the Zoological Garden in Poznań and the courageous willingness of the editor – Wydawnictwo Polskie.* He regretted that he had not found in Poland such interest in the fate of the European bison, as befits this lost wealth and pride of our country (Wróblewski, 1927).

In the first days of September 1927 the meeting of the ISPEB took place in Budapest. Since Janta-Pończyński could not attend, he asked Dr. K. Wróblewski to submit a proposal for convening another congress in Poznań and authorized him to do so. At that time Poland was preparing for the General National Exhibition (GNE).

On December 17, 1928, the Polish section of the ISPEB was founded in Poznań. It was headed by Władysław Janta-Pończyński. The board also

included Prof. J. Gieysztor, Col. K. Chłapowski, Count. R. Potocki and Rudolf Wacek. From the very beginning, many institutions, associations and individuals agreed to cooperate. The campaign to popularize the protection of the species, to which the writing activity of Władysław Janta-Pończyński undoubtedly contributed, led to more and more new members joining the Society, e.g. Adam Branicki, Julian Ejsmond, Zofia Garczyńska, Stanisław Lilpop, Konrad Wróblewski, Central Union of Hunting Associations from Warsaw, the Grodno Hunting Society and the Pszczyna Forestry Administration. The Society's Board, in cooperation with the Ministry of Agriculture and State Property and the State Forests, established the first European bison reserve in the Białowieża Forest. The first animals were brought to the reserve on September 19, 1929.

The 5th Congress of the International Society for the Protection of the European Bison was held in Poznań from September 1 to 3, 1929, within the framework of the General National Exhibition. The president of the Polish section of the ISPEB, Władysław Janta-Pończyński, opened the meeting and emphasized the extraordinary propaganda importance of general meetings, especially for the goals of the Society. He informed the assembled that the Polish section has 300 members. He quoted the words of the American writer Olivier Curwood, referring to the love for nature, love for animals and for all mankind. He ended his speech with the words: *the war between nations has destroyed the European bison species, may peace resurrect it* (Janta-Pończyński, 1929). During the Congress, the board of the ISPEB honored Wł. Janta-Pończyński, Kazimierz Szczerkowski and Sylwester Urbański with the prestigious award – the “Golden Pin” (Śmiełowski, 2022).

In September 1931, Białowieża was visited by extraordinary guests. Dr. Kurt Priemel – chairman of the ISPEB with his wife and Dr. William Reid Blair – director of the New York Zoo, famous for bringing the almost completely extinct population of the American bison to 22,000 individuals. The delegation was also joined by numerous members of the ISPEB Board. The aim of the visit of these guests was to inspect all European bison enclosures in Poland and to check the equipment there. The Ministry of Agriculture, recognizing the importance of the visit, delegated its advisor for hunting affairs, Wł. Janta-Pończyński. Dr. Blair stated, *“I am glad to have had the opportunity to share the enthusiasm and energy of Wł. Janta-Pończyński with which he has championed the European bison. For the reintroduction of the European bison he is one of those people who in a way can be called providential – he combines knowledge about things with a youthful enthusiasm that he knows how to transfer to others* (Janta-Pończyński, 1931c). Both Dr. Priemel and Dr. Blair addressed many words of appreciation to Poland, to the management of the State Forests, and to the

Polish branch of the Society for attempting to repair and rebuild what had been destroyed by the fate of bloody war fights (Janta-Połczyński, 1931d). Dr. Blair called Wł. Janta-Połczyński, a man of great merit in the conservation of the European bison, whose fate in Poland is of interest to the scientific world of America. And from America our 78-year-old compatriot received a well-deserved honor: he was appointed a corresponding member of a powerful and highly meritorious society for science: “New York Zoological Society” (Janta-Połczyński, 1931e).

A case that passionately moved the cultural factors of the Society (Janta-Połczyński, 1931a), as he wrote in a letter to prof. J. Grochmalicki, the honorary president of the Polish section of ISPEB, was the case of the shot European bison in Pszczyna. The incident was reported by the “Poznański Kurier” in the issue 174 of 1931, with the statement of Prof. W. Szafer – Chairman of the Nature Protection Committee: [...] that the protection of the European bison is not in force in Silesia. Appalled by the shooting of the European bison, Władysław Janta-Połczyński wrote an article for the “Łowiec Polski”. The editors of this journal did not print it. Therefore, in another letter to the editors of “Łowiec Polski” dated April 9, 1931, he wrote: *“In the meantime, the editors did not publish my article, but the unjustified “protest” of the Nature Protection League, which insults the seriousness of the Republic of Poland in its judgments”* (Janta-Połczyński, 1931b). Władysław Janta-Połczyński concluded the article with the following words: *I abstain from commenting on the question whether you, Professor, were justified in using polemical rhetoric to describe the statement of the Minister of Agriculture as “ridiculing an interpellation on the European bison”, when the Minister clearly indicated that he considered it “important”, and only conclude that it was unjustified to speak on behalf of the Polish Section of the Society for the Protection of the European Bison, when there was no resolution on any criticism.*

Władysław Janta-Połczyński maintained close contacts with Dr. Kurt Priemel practically since the foundation of the ISPEB. In one of the letters to the President of the Society dated March 21, 1932, Władysław Janta-Połczyński writes that he was authorized on behalf of the General Directorate of State Forests in Warsaw to enter into talks with the administration of the princely estate in Pszczyna about the purchase or lease of a breeding bull (Janta-Połczyński, 1932). In this enclosure (not connected with Białowieża) there were four bulls for every three cows. The author of the letter asked the president for help in mediation. He also attached to his letter plans of enclosure for adult European bison and young animals, as well as shelters such as stables, covered sand pits, wells, etc.

The first chairman of the ISPEB Board, Dr. K. Priemel, assured Janta-Połczyński in a letter dated May 9, 1932, of his willingness to help in the

purchase of a European bison. He named Herr von der Groeben as the person in charge. He offered Władysław Janta-Połczyński the position of the second vice-chairman on behalf of the board, which would give the Poles two positions in the main board, which would make it possible in the general interest to restore the contact with the leadership of the national group, which had been lost for completely incomprehensible reasons (Priemel, 1932). Dr. K. Priemel also expressed concern about the lack of any initiative for a special law against the unauthorized killing of the European bison, about the lack of response to the letters sent by the ISPEB, and about the lack of payment of membership fees for the years 1930 and 1931.

It can be suspected that the cooperation between the Polish Section and the Board of the ISPEB in Berlin was not very good. In the report on the activities of our branch in 1930, Prof. Jan Grochmalicki writes: *A closer look at the affairs at the International Congress in Leipzig showed that apart from a few experts of different nationalities really interested in the question of the European bison, this animal has become a commercial object in the hands of zoo directors* (Sobociński, 2020b).

As early as June 1932, the State Forests Experimental Station sent a letter to Wł. Janta-Połczyński, which stated: *The Station is very grateful to the President for the kind and helpful help and information in the matter of the European bison, especially for the concern about the need for a bull in the international area. [...] Thank you to the kind efforts of Mr. President, the Station received a few days ago a copy of the "pedigree book" as well as an extremely positive message from Mr. Priemel that the Board of the Society has decided to obtain the first grant from America for the purchase of a suitable bull for Białowieża this fall.* In this correspondence, the head of the Station, Eng. J. Hausbrandt, referring to the need to change the unprecedented relations in the Polish Branch of the International Society (Hausbrandt, 1932).

1932 was a very difficult year for Władysław Janta-Połczyński, who was losing his eyesight. The negligence of Tadeusz's son and his young wife Irena, who managed Redgoszcz, turned out to be a great blow. They led to the court's indebtedness in the amount of 360,000 zloty. Władysław could not understand how such indebtedness could be allowed. He consistently paid his debts. In July 1932 he married a German woman, Luisa Spengler, who was his housekeeper. The family took this as revenge for the misconduct of their son, who showed no remorse.

The depressed, almost eighty-year-old Władysław informed Captain Józef Kobylański: *My intentions [...] were thwarted by very unpleasant activities, which required focusing all thoughts and actions on defending one's existence* (Janta-Połczyński, 1931). In another letter he adds: *after twelve years of social and*

intellectual work in Poznań, at the age of 78, I was forced by the generally known tragic circumstances to return to the countryside and manage the ungrateful land. For the last quarter of the year I have been busy with nothing but chasing bailiffs, excessive burdens and the spoiled peasantry (Janta-Pończyński, 1932).

Despite his personal problems, he did not forget for a moment the matter of the European bison. In a letter of February 18, 1933 to Captain Józef Kobylański he wrote: *And now a discreet question: could you help me in an important matter of public interest: an interesting case? It is about the Polish section of the International Society for the Protection of the European Bison. As can be seen from the reports (last year 32 and 31), the section is barely vegetating. When I was its president, it had 299 members. Today the number has dropped to a few dozen, but even from the reports it appears that the section is hardly active. The best proof of how little confidence the Polish and the ISPEB (which was recently involved in unpleasant disputes with the Polish section) have is the fact that for 1 ½ years all matters concerning the section have been handed over for settlement except to me. He further writes about the activities of the State Forests, which, having ignored my correspondence twice, deprived me of the desire to make a third attempt. Further Janta-Pończyński writes: Last year I would have reported in this journal about any activity of the Polish Section of ISPEB towards the rude behavior of the President at the last meeting (he did not even mention that I was present), which I could not attend, but [...], after my correspondence was ignored twice, I was offended to refrain from doing so. The Polish section [...] does nothing for the European bison breeding, it does not arouse any interest. At the last meeting there were 6 people present except 2 board members. This is seen by everyone, especially by the interested authorities. For this reason, a prominent person has approached me and demanded a radical reform of the management of the branch, and for this, in my opinion, there is only the possibility of moving the management of the branch to Warsaw. [...] The area should be adjusted by appropriate articles in the published journals. Then I ask the question: would you, sir, do that ...? (Janta-Pończyński, 1933a)*

In another letter of June 1933, he informs Captain Kobylański that he managed to carry out the matter of the transfer of the Polish section at the General Assembly of this Polish section smoothly and without pain (Janta-Pończyński, 1933b).

Janta-Pończyński's blindness continued to progress. In early 1934, he wrote to Captain Kobylański: *... i will have to do without all these honors and handshakes – perhaps or perhaps not forever. I no longer read writing, print only through a magnifying glass, and write almost exclusively from dictation (Janta-Pończyński, 1934).*

Thanks to his marriage to a German woman and his advanced age, “the occupation authorities spared Władysław the ordeal of expulsion, but forced him to transfer ownership of Redgoszcz to his wife” (Sobalak, 2022). When

the Soviet army arrived, Władysław's wife decided to go west with the Germans. Władysław insisted on staying where he was. So she rented a car from the administrator of a neighboring estate and left Redgoszcz together with Władysław (she forced him threatening to use a revolver). In early 1945, Władysław Janta-Pończyński was forced to leave Poland as a 91-year-old man and found himself in Germany. He died on February 12, 1946 in Nieder Ramstadt, at the home of his wife Luisa, far from his beloved homeland.

Who was Władysław Janta-Pończyński? He was an extremely hardworking man with a very innovative view of nature conservation and hunting in the broadest sense. He was a man of exceptional personality and culture. He skillfully used his historical knowledge and his knowledge of economic laws, combined his patriotism with it, and also had the courage to express his own opinion. He could not only criticize, but also show ways out of complicated situations. Often his statements were considered controversial and difficult to accept. This did not always give him friends, especially in other regions of our country. He was not discouraged by criticism and polemical statements. He was unyielding, courageous, faithful to his values and ideals.

One had to be such a person to do all that Władysław Janta-Pończyński did in his life and in the time in which he lived.

Bibliography

- Anioła S. Śmiełowski J. 2017. *Stary ogród zoologiczny w Poznaniu*. LINKNER.
- Daszkiewicz P. 2003. W osiemdziesiątą rocznicę zapoczątkowania przez Polskę międzynarodowej akcji ratowania żubra. Wystąpienie Jana Sztolcmana na I Międzynarodowym Kongresie Ochrony Przyrody w Paryżu. *Roczniki Stacji Nauk. PAN w Paryżu*, t. 6: 93–99.
- Hausbrandt J. 1932. List Pana inż. J. Hausbrandta – Kierownika Zakładu Doświadczalnego Lasów Państwowych w Warszawie do Prezesa Wł. Janta-Pończyńskiego z dnia 30.05.1932 r. (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1922. Założenie spółki myśliwskiej w puszczy Białowieskiej. *Łowiectwo Polskie*. 10 (6): 91–9.
- Janta-Pończyński W. 1923a. Ochrona przyrody a prawidłowe łowiectwo. *Przegląd Myśliwski i Łowiectwo Polskie*. 15: 12.
- Janta-Pończyński W. 1923b. Ostatni z rodu olbrzymów. *Przegląd Myśliwski i Łowiectwo polskie*. 17: 7–8.
- Janta-Pończyński W. 1924. Międzynarodowe Towarzystwo utrzymania żubra. *Przegląd Myśliwski i łowiectwo Polskie*. 21: 16–17.
- Janta-Pończyński W. 1925. Korespondencja Wł. Janta-Pończyńskiego do Goerda v. d. Groebena z dnia 23.04.1925 r. (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1926. „Der Wisent in der Bialowiess-Heide” von Prof. Wróblewski. Bromberg. Referat von Wł. Janta-Pończyński. 10 April 1926.

- Janta-Pończyński W. 1929. Oby pokój wskrzesił Żubra. Art. z prasy lokalnej.
- Janta-Pończyński, 1929b.. W sprawie osiedla bobrowego w Wielkopolsce. Łowiec Polski nr 10: 177.
- Janta-Pończyński W. 1931a. Jeszcze w sprawie zastrzelonych żubrów. Kurjer Poznański nr 174.
- Janta-Pończyński W. 1931b. List Wł. Janta-Pończyńskiego do Redakcji Łowca Polskiego z dnia 9.04.1931 r.
- Janta-Pończyński W. 1931c. Notatki Wł. Janta-Pończyńskiego (rękopis).
- Janta-Pończyński W. 1931d. Niezwykli goście w Białowieży. Art. z prasy lokalnej.
- Janta-Pończyński W. 1931e. Zagraniczne odznaczenie Polaka. Art. z prasy lokalnej.
- Janta-Pończyński W. 1932. Korespondencja prywatna pomiędzy Władysławem Janta-Pończyńskim a Władysławem Kobylańskim datowana na dzień 10.02.1932; (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1932. Korespondencja pomiędzy Wł. Janta-Pończyńskim, a Prezydentem Priemelem z dnia 21.03.1932 r. (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1933a. Korespondencja prywatna pomiędzy Władysławem Janta-Pończyńskim, a Władysławem Kobylańskim datowana na dzień 18.02.1933 r. (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1933b. Korespondencja prywatna pomiędzy Władysławem Janta-Pończyńskim, a Władysławem Kobylańskim datowana na dzień 4.06.1933 (not published, source: archive of author).
- Janta-Pończyński W. 1934. Korespondencja prywatna pomiędzy Władysławem Janta-Pończyńskim, a Władysławem Kobylańskim datowana na rok 1934 7.03.1934; 4.08.1934; (not published, source: archive of author).
- Krawczyński W. 1947. Łowiectwo. Wydawnictwo Spółdzielni „LAS”. Warszawa
- Pamiętka V Kongresu Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra odbytego w Poznaniu w dniach 1 do 3 września 1929 roku podczas Powszechnej Wystawy Krajowej.
- Priemel K. 1932 . Korespondencja Pana Prezydenta dra Kurta Priemela do Wł. Janta-Pończyńskiego z dnia 9.05.1932 r. (not published, source: archive of author).
- Raczyński J. 1978. Żubr”. Wydawnictwo Rolnicze i Leśne. Warszawa
- Sobalak T. 2022. Władysław Janta-Pończyński z Redgoszcy. PZŁ – Sejmik oraz RDLP w Pile i Poznaniu. Murowana Goślina.
- Sobociński W. 2019. Wkład myśliwych w ratowanie żubra. Brać Łowiecka, 9: 34–37.
- Sobociński W. 2019. Czyżby poprawianie historii? Brać Łowiecka, 10: 33–34.
- Sobociński W. 2020a .Spór o restytucję – zapomniana koncepcja Ratowania Żubra *Bison bonasus* z lat 1921–1923. Sylwan 164 (10): 870–878.
- Sobociński W. 2020b. Czy żubry ziewają? Lasy Państwowe.
- Sprawozdanie z walnego zebrania Polskiego Oddziału MTOŻ w dniu 10.06.1932 r.
- Szczerbiński W. 1926. Międzynarodowa Liga Ochrony Żubra. Przegląd Leśniczy, 7, lipiec 1926: 372–381.
- Śmiełowski J. 2022. Międzynarodowe Towarzystwo Ochrony Żubra. Przyroda Polska – Biuletyn nr 9, wrzesień 2022.

- Tomczak R., Tomczak K. 2022. Historia Nadleśnictwa Sieraków na tle gradacji Sówki choinówki (*Panolis flammea* Den. Et Shiff.). Acta Sci. Pol. Silv. Colendar. Ratio Lingnar: 21(3) 2022, 1–14.
- Wodzicki K. 1933. Z przeszłości i przyszłości żubra w Polsce (1922–1923). Łowiec.
- Wróblewski K. 1927. Żubr Puszczy Białowieskiej. Monografia. Nakładem Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu.
- Zasłużeni Dla Polskiego Łowiectwa. 2003. – Agencja Wydawnicza „AGAR”.

Zasługi Władysława Janta-Polczyńskiego w restytucji żubrów w Polsce

Kim był Władysław Janta-Polczyński? Dla Wielkopolski to postać niezwykle zasłużona. Ziemianin, patriota, społecznik, pisarz, doskonały organizator, mecenas kultury, a także myśliwy. Redaktor naczelny kilku czasopism łowieckich i felietonista. Był współinicjatorem wsiedlenia bobrów na tereny Wielkopolski oraz pierwszym przewodniczącym Zarządu Polskiego Oddziału Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra.

Swoją młodość poświęcił ciężkiej pracy we własnym majątku Redgoszcz. Wychowywany był w duchu pracowitości, solidarności i patriotyzmu oraz odwagi w osiąganiu zamierzonych celów. Od najmłodszych lat był ogarnięty pasją myśliwską, umiejętnie kształtowaną przez ojca, którą realizował w mało zasobnych łowiskach Wielkopolski. Będąc doświadczonym 50-latkim zajął się pracą społeczną w dziedzinie łowiectwa. Stworzył Towarzystwo Łowieckie, współtworzył Polski Związek Myśliwych i Wielkopolski Związek Myśliwych. Zajmował w tych organizacjach najważniejsze stanowiska. Ponadto wspierał i czynnie uczestniczył w wydawaniu czasopism łowieckich.

Władysław Janta-Polczyński las czuł i znał się na lesie. Od 1910 r. był członkiem Towarzystwa Leśnego w Poznaniu. Właśnie to, jak również jego obywatelska postawa połączona z nie lada odwagą pozwoliły mu objąć w roku 1919 stanowisko nadleśniczego Nadleśnictwa Durowo, mimo że leśnikiem nie był. Co ważne, jako zapalony działacz łowiecki dostrzegał wyraźny konflikt interesów między leśnikami, a myśliwymi. Na tym stanowisku pracował przez 12 miesięcy.

Jako wielkopolski ziemianin – dobry gospodarz o jasno sprecyzowanych poglądach, głęboko zaangażowany w działalność łowiecką, publikujący swoje artykuły w ówczesnej prasie łowieckiej stał się osobą publiczną.

W numerze 10 „Łowiectwa Polskiego” z 1922 r. został opublikowany list podpisany inicjałami J. Ł., którego autor proponuje wydzierżawienie chociażby trzech z pięciu nadleśnictw Puszczy Białowieskiej i stworzenie konsorcjum z odpowiednich myśliwych i hodowców. Oferuje zorganizowanie *spółki myśliwskiej i stworzenie takiego łowiska, które prosperowało by nawet pod względem finansowym*. Pod listem znajdował się komentarz Władysława Janta-Polczyńskiego, w którym redaktor pozytywnie ocenił proponowany projekt pisząc: *Sławna Puszcza Białowieska posiada rozgłos i urok, pod którego wpływem jest każdy myśliwy. Żubrów tam już nie ma, ale znów być mogą przy odpowiednich zabiegach i prawidłowej hodowli*. Odwołuje się przy tym do historii: *A przecież chodzi tu o czyn patriotyczny – ratowania zwierzostanu historycznego, z którego przecież Jagiełło czerpał środki aprowizacyjne na wyprawę Grunwaldzką*. Artykuł kończy [...] *Polski Związek Myśliwych służyć będzie z całą gotowością pośrednictwem i poparciem tak dzisiaj aktualnemu przedsięwzięciu* (Janta-Polczyński, 1922). W ten sposób w 1922 r. Władysław Janta-Polczyński po raz pierwszy wypowiedział się publicznie o żubrze.

Następne oficjalne wystąpienie znajdujemy w „Przeglądzie Myśliwskim i Łowiectwie Polskim” nr 10 z maja 1923 r., gdzie Władysław Janta-Połczyński napisał: *Polski Związek Myśliwych w Poznaniu podjął starania w celu utworzenia spółki myśliwskiej w Puszczy Białowieskiej w zamiarach czysto kulturalnych, przedewszystkim celem zaprowadzenia tam znów żubra* (Janta-Połczyński, 1923b). Spotkało się to z niespodziewanym zainteresowaniem miłośników łowiectwa. Tu warto nadmienić, że mówiąc o żubrze nigdy nie wspominał i nie wskazywał na łowieckie wykorzystywanie tego gatunku. *Niestety, władza państwowa ustanawiając specjalnych łowczych postanowiła tak że Spały, jak i Białowieży utworzyć w puszczy łowisko reprezentacyjne dla Prezydenta Rzeczypospolitej* (Janta-Połczyński, 1923b) w związku z tym obie koncepcje upadły.

W tym miejscu należy dodać, *Poznań obok Warszawy był skupiskiem najbardziej aktywnych grup myśliwych i przyrodników zainteresowanych ratowaniem żubra* (Sobociński, 2020). Po odezwie zamieszczonej w „Łowiectwie Polskim” zgłosiło się kilkadziesiąt osób gotowych wesprzeć to przedsięwzięcie i przeznaczyć w razie potrzeby ok. 200–300 mln złotych na sprowadzenie żubrów. Rząd Polski łudził się, że uda mu się sprowadzić z Niemiec do Polski 219 żubrów prawdopodobnie wywiezionych w czasie okupacji. Niestety, informacja ta okazała się nieprawdziwa i została definitywnie zdementowana. Sprawa zakupu i sprowadzenia żubrów do Puszczy Białowieskiej spowodowała pewien rozdźwięk w społeczeństwie. Do tego również dołączyła się trudna sytuacja finansowa naszego państwa, o której Władysław Janta-Połczyński napisał: *spodziewać się można, że prędzej ostatni żubr zakończy życie w zoologicznym ogrodzie, zanim zdobędzie się państwo na wyasygnowanie potrzebnej do zakupienia ich sumy* (Janta-Połczyński, 1923b). Zgodnie z przewidywaniami państwowe pieniądze na zakup żubrów znalazły się dopiero po sześciu latach w roku 1929.

Podane powyżej zaangażowanie Władysława Janta-Połczyńskiego w sprawę ratowania żubra było niestety umniejszane, a nawet dezawuowane, zarówno przez ośrodki ówczesnej władzy, środowiska urzędnicze, Polski Komitet Ochrony Przyrody, jak i niektóre środowiska myśliwych. Te ostatnie rozwijały toczony wcześniej spór w kwestiach łowieckich, dotyczyły pomysłów Wielkopolanina w sprawie restytucji żubra oraz zbliżenia ochrony przyrody i łowiectwa. Potwierdzają to publikowane artykuły min. artykuł autorstwa em. ppłk. Władysława Nałęcz-Raczyńskiego zatytułowany „Solidarność myśliwych polskich (Odpowiedź p. Jancie-Połczyńskiemu)”, który można odnaleźć w numerze 6 „Łowca” z 1924 roku. Autor w politycznym artykule pisze m. in.: *Muszę również dodać i słowo, co do udzielonej rady zaprowadzenia żubrów do Białowieży i założenia zwierzynca na wzór Pilawina. [...] Założenie parku hodowli rzadkiej, swojskiej zwierzyny na podobieństwo sławnego, dziś już zupełnie zniszczonego Pilawina jest u nas w Polsce dla osoby prywatnej wprost niemożliwe* (Nałęcz-Raczyński, 1924).

W 1922 r. został członkiem dwunastoosobowego Zarządu Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu za czasów dyrektora Kazimierza Szczerkowskiego. Pozwoliło mu to wraz ze środowiskiem myśliwych oraz środowiskiem miłośników zwierząt skupionych wokół Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu na rozpoczęcie działań dotyczących zakupu pary żubrów przeznaczonych do hodowli w poznańskim ZOO. Środowisko poznańskie próbowało utworzyć duży zwierzyniec żubrowy na Sołacz, na wzór wcześniej stworzonego w Sztokholmie. Jednak do utworzenia nie doszło ponieważ: *... istniejący spór o kompetencję dysponowania wybranym terenem pomiędzy Magistratem a Uniwersytetem Poznańskim, nie pozwolił dotychczas do urzeczywistnienia tak chwalebного zamiaru* (Wróblewski, 1927). Tym większym zaskoczeniem był zakup w 1923 r. w Mecklenburgii dla Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu pary żubrów GATCZYNY i HAGENA. Para w tym samym roku dała byczka o imieniu SCHARLATAN. Do Białowieży żubr ten jednak nie trafił.

Podczas Międzynarodowego Kongresu Ochrony Przyrody w Paryżu w czerwcu 1923 r. z inicjatywy prof. Jana Sztolcmana uchwalono postulat założenia Ligi Ochrony Żubra. Uznano, że żubr reprezentowany jest przez 5 stad, przy czym stada te nie przekraczają łącznie 50 osobników *przez co gatunek ten zagrożony jest bliskim wyginięciem* (Sztolcman, 1923, tłum. Daszkiewicz). Jednocześnie Kongres wyraził życzenie: *Aby jak najszybciej utworzone zostało towarzystwo grupujące kraje na terytorium, którym znajdują się jeszcze żubry oraz aby inne narody wsparły finansowo akcję ratowania żubra i aby Liga dla ochrony bizona oddała swoje doświadczenie do dyspozycji tej nowej organizacji* (Sztolcman, 1923, tłum. Daszkiewicz).

W zebraniu założycielskim Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra, które odbyło się 25–26 sierpnia 1923 r. w Berlinie uczestniczył także Władysław Janta-Połczyński, wielki łowczy poznański (nieoficjalny) delegat Polski.

Podczas ogólnej konferencji w sprawie ochrony przyrody, która odbywała się w czerwcu 1923 r. w Poznaniu Władysław Janta-Połczyński reprezentujący Polski Związek Myśliwych w swoim referacie wspominał: *Cóż się stało z naszymi pomnikami przyrody z puszcza Białowieską i Tatrami? W jednej ubito ostatniego żubra, w drugiej wygoniono ostatnią kozicę. Czyż można wystawić te dwa pomniki przyrody bez tych zwierząt? Czyż pamiętający czasy Jagiellonów dąb, czy limba lub szarotka bez jednoczesnego ożywienia stafażem zwierza może być rzeczywiście pomnikiem przyrody?* Dalej podkreśla, że *Prawidłowe łowiectwo i ochrona przyrody, to są córki jednej matki, siostry, które się w powabach i wdziękach uzupełniają, które dzielą pomiędzy siebie przyjęte obowiązki* (Janta-Połczyński, 1923a). Te wspólne interesy łowiectwa i ochrony przyrody nie mając żadnych celów rozbieżnych mogłyby w razie ich połączenia swoje zadania rozszerzyć i udoskonalić. Autor referatu zaproponował stworzenie Izby łowieckiej i ochrony przyrody. *Prawa i kompetencje instytucji takiej należałoby rozszerzyć nie tylko na dotychczasowe estetyczne cele przyrody, ale jednocześnie i na ekonomiczne cele łowiectwa...* (Janta-Połczyński, 1923a). Kończąc referat podał przemyślane, szczegółowy zakres działania proponowanej Izby.

Niestety, działająca w Krakowie Komisja Ochrony Przyrody, jak napisał w innym miejscu Władysław Janta-Połczyński *nie uważała dotąd za odpowiednie zużyć do wspólnej pracy życzliwie ku sobie wyciągniętą rękę reprezentantów łowiectwa...* Ubolewając nad tym faktem autor dodaje: *Dzisiaj osobiście tylko Komisji Ochrony Przyrody dopomóc mogę, dostarczając potrzebny materiał, co do ilości i miejsca pobytu ostatnich żyjących w zwierzyńcach żubrów* (Janta-Połczyński, 1923b). Stojącemu na czele Komisji Ochrony Przyrody prof. W. Szaferowi trudno było zaakceptować zaproponowany przez wielkopolskiego działacza łowieckiego Janta-Połczyńskiego pomysł dotyczący powołania nowej instytucji jakim miała być Izba.

W artykule zamieszczonym w „Przeglądzie Myśliwskim i Łowiectwie Polskim” nr 21 z 1924 r. odnajdujemy skrót sprawozdania z posiedzenia Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra. Janta-Połczyński ubolewał: *Polska w sprawie własnej domowej, która przedewszystkim ją zajmować powinna, przy założeniu towarzystwa udziału żadnego nie wzięła, w spisie narodów należących do komisji jest pominięta, a w prasie jej więcej ujemnych, jak dodatnich znajdziemy śladów popierania celów Towarzystwa. Przegląd Myśliwski i Łowiectwo Polskie oraz Tygodnik Ilustrowany w licznych artykułach sprawę żubrów i ich utrzymania popierały i jako aktualną na łamach pism swoich bezustannie podnosiły* (Janta-Połczyński, 1924).

Władysław Janta-Połczyński w kwietniu 1925 r. poinformował członka zarządu MTOŻ – Goerda von der Groebena, że Dyrekcja Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu otrzymała do oceny rękopis pracy dra Konrada Wróblewskiego zatytułowany „Żubr Puszczy Białowieskiej”. Zrecenzowanie tej książki zaproponowano Wł. Janta-Połczyńskiemu. W korespondencji do Goerda von

der Groebena napisał: *Zawarte w nim rozprawy mają najwyższą wartość dla naszego towarzystwa. [...] Warto byłoby przetłumaczyć to dzieło, przynajmniej jego najważniejszą część pt. „Ochrona żubra przed zagładą” i przedłożyć tegorocznemu zgromadzeniu ogólnemu* (Janta-Połczyński, 1925).

Podczas Międzynarodowego Kongresu ratowania żubra we wrześniu 1925 r. Władysław Janta-Połczyński wygłosił obszerny referat zatytułowany „Żubr Puszczy Białowieskiej Dr Wróblewskiego”. Referent *wykazał sumienną pracę* (Wróblewskiego), *opartą na żmudnych badaniach, zawierającą nowe obserwacje i odkrycia, które nie tylko wyjaśniają przyczyny spadku liczebności żubrów w puszczy, ale mają również wielką wartość dla opieki ostatnimi żubrami*. Wśród rad dr. Wróblewskiego Janta-Połczyński podkreśla iż *najszybszym i najbardziej zgubnym czynnikiem jest traktowanie żubra jako gatunku łownego. [...] Należy więc zmienić pogląd społeczeństwa na to zwierzę jako gatunek łowny. [...] Musimy stworzyć dla niego obrońców wśród samego społeczeństwa, a to ma chyba największe szanse powodzenia, jeśli zapoznamy ich z ideą, że żubr nie jest zwierzęciem łownym i że może mieć w przyszłości dużą wartość gospodarczą*. Dalej cytując prof. Wróblewskiego proponuje: *zając się oswojaniem dostępnej zwierzyny, po to aby oswojone zwierzęta prawidłowo wychowywać i karmić*. Tak odchowany przychówek można wypuścić na wolność. Jednocześnie zwraca uwagę, że *utrzymywanie żubrów w warunkach ogrodu zoologicznego to powolna droga do ich wynaturzenia. Bez swobodnego ruchu, bez letnich pastwisk ... obserwujemy atrofię ciała, osłabienie serca, utratę zdolności rozrodczych i produkcję słabego potomstwa*. W zakończeniu Janta-Połczyński stwierdził, że projekt dr. Wróblewskiego jest przekonujący. *Należy umożliwić wychowanie żubra jako zwierzęcia domowego* (Janta-Połczyński, 1926). Największą dyskusję wywołała ta część referatu, która przedstawiała „Sposoby zachowania żubra”.

Autor monografii dotyczącej żubra dr K. Wróblewski we wstępie książki napisał: *Że praca ujrzała światło dzienne, zawdzięczam przedewszystkim Zarządowi Ogrodu Zoologicznego w Poznaniu i odważnej gotowości Wydawnictwa Polskiego*. Z ubolewaniem wyznał, że *w Polsce nie znalazł takiego zainteresowania losom żubra, na jakie zasługuje to utracone bogactwo i chluba naszego kraju* (Wróblewski, 1927).

W pierwszych dniach września 1927 r. w Budapeszcie odbywało się zebranie MTOŻ. Ponieważ Janta-Połczyński nie mógł uczestniczyć przeto poprosił i upoważnił dra K. Wróblewskiego, aby ten wystąpił z propozycją zwołania kolejnego zjazdu w Poznaniu. Polska w tym czasie przygotowywała się do Powszechnej Wystawy Krajowej (PWK).

W dniu 17 grudnia 1928 r. w Poznaniu zawiązał się Polski Oddział MTOŻ. Na jego czele stanął Władysław Janta-Połczyński. W zarządzie znaleźli się również prof. J. Gieysztor, płk K. Chłapowski, hr. R. Potocki oraz Rudolf Wacek. Od samego początku chęć współpracy zgłaszało wiele instytucji i zrzeszeń oraz osób prywatnych. Akcja popularyzatorska ochrony gatunku, do której niewątpliwie przyczyniła się działalność pisarska Władysława Janta-Połczyńskiego spowodowała, że coraz to nowi członkowie zaczęli zasilać grono Towarzystwa, m. in. Adam Branicki, Julian Ejsmond, Zofia Garczyńska, Stanisław Lilpop, Konrad Wróblewski, Centralny Związek Polskich Spółek Łowieckich w Warszawie, Grodzieńskie Towarzystwo łowieckie z Grodna i Zarząd Lasów Pszczyńskich. Zarząd Towarzystwa we współpracy z Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz z Lasami Państwowymi doprowadził do powstania pierwszego rezerwatu żubrowego w Puszczy Białowieskiej. Pierwsze zwierzęta zostały przywiezione do rezerwatu 19 września 1929 roku.

V Kongres Międzynarodowego Towarzystwa Ochrony Żubra odbył się w dniach 1–3 września 1929 r. w Poznaniu podczas Powszechnej Wystawy Krajowej. Prezes Oddziału Polskiego MTOŻ Władysław Janta-Połczyński otwierając obrady podkreślił niezwykle znaczenie propagandowe walnych zebrań zwłaszcza dla celów, jakie postawiło sobie Towarzystwo. Poinformował zebra-

nych, że Sekcja Polska liczy 300 członków. Cytując słowa amerykańskiego pisarza Oliviera Curwoda odniósł się do umiłowania przyrody, miłości dla zwierząt oraz dla całej ludzkości. Wystąpienie zakończył słowami: *Wojna pomiędzy narodami zniszczyła ród żubra, niechaj pokój go wskrzesi na nowo* (Janta-Polczyński, 1929). Podczas Kongresu zarząd główny MTOŻ uhonorował Wł. Janta-Polczyńskiego, Kazimierza Szczerkowskiego i Sylwestra Urbańskiego prestiżowym wyróżnieniem jakimi były „Złote szpilki” (Śmiełowski, 2022).

We wrześniu 1931 r. Białowieżę odwiedzili niezwykli goście. Dr Kurt Priemel – przewodniczący MTOŻ z małżonką oraz dr Wiliam Reid Blair – dyrektor ogrodu zoologicznego w Nowym Yorku znany z doprowadzenia nieomal zupełnie wymarłej populacji bizona amerykańskiego do liczby 22 000 egzemplarzy. W delegacji uczestniczyła również znaczna liczba członków prezydium MTOŻ. Wizyta tych gości miała na celu obejrzenie wszystkich zagród żubrowych na terenie Polski oraz zbadanie wszelkich urządzeń w tych zagrodach. Ministerstwo Rolnictwa doceniając doniosłość wizyty wydelegowało do towarzyszenia gościom w podróży po Polsce swego konsultanta dla spraw łowieckich, którym był Wł. Janta-Polczyński. Dr Blair stwierdził: *Cieszę się że miałem sposobność poznać entuzjazm i energię Wł. Janta-Polczyńskiego z jaką w sprawie żubra oddał się i z jaką dla niej działa i pracuje. Jest to dla zachowania żubra jeden z tych ludzi, których można w pewnym sensie nazwać opatrznociowcami – łączy znajomość rzeczy z młodzieńczym wprost zapałem, który umie narzucać innym* (Janta-Polczyński, 1931c). Z ust dr Priemela, jak i dr Blaira *padło wiele słów uznania dla Polski, dla dyrekcji LP, jak i oddziału polskiego MTOŻ za usiłowanie naprawy i zbudowanie tego, co zburzyły losy krwawych zapasów wojennych* (Janta-Polczyński, 1931d). Dr Blair nazwał Wł. Janta-Polczyńskiego *człowiekiem niezmiernie zasłużonym około zachowania żubra, którego losami w Polsce interesuje się świat naukowy Ameryki. I z Ameryki spotkał naszego 78 lat liczącego rodaka zasłużony zaszczyt: został mianowany członkiem korespondentem potężnego i wielce dla nauki zasłużonego towarzystwa: „New York Zoological Society”* (Janta-Polczyński, 1931e).

Sprawą, która *poruszyła niezwykle namiętnie kulturalne czynniki społeczeństwa* (Janta-Polczyński, 1931a), jak napisał w liście do prof. J. Grochmalickiego Prezes Honorowy Polskiego Oddziału Międz. Tow. Ochr. Żubra Władysław Janta-Polczyński była sprawa zastrzelonych żubrów w Pszczynie. Donosił o tym wydarzeniu „Kurier Poznański” w numerze 174 z 1931 r. podając przy tym tłumaczenie prof. W. Szafera – Przewodniczącego Komisji Ochrony Przyrody: [...] *że ochrona żubra w obrębie Śląska nie obowiązuje*. Zbulwersowany faktem zastrzelenia żubrów Władysław Janta-Polczyński napisał artykuł do „Łowca Polskiego”. Redakcja tego artykułu nie wydrukowała. W związku z tym w kolejnym liście skierowanym do Redakcji „Łowca Polskiego” z dnia 9 kwietnia 1931 r. napisał: *Tymczasem Redakcja nie umieściła mojego artykułu, natomiast nieuzasadniony „protest” Ligi Ochrony Przyrody ubliżający w swych orzeczeniach powadze Rzeczypospolitej* (Janta-Polczyński, 1931b) Władysław Janta-Polczyński zakończył artykuł słowami: *Wstrzymuję się od uwagi, czy byłeś panie Profesorze upoważniony, w sprawie nazwania zwrotu ministra rolnictwa w retoryce polemicznej zamiarem „ośmieszania interpelacji o żubrach”, gdy minister wyraźnie zaznaczył iż uważa ją za „ważną”, konstatuje tylko, iż nieuzasadnione było przemawianie w imieniu Polskiego Oddziału Towarzystwa Ochrony Żubrów, gdy uchwały krytyki jakiegokolwiek nie było*.

Władysław Janta-Polczyński utrzymywał ściśle kontakty z dr. Kurtem Priemelem praktycznie od chwili powstania MTOŻ. W jednym z listów do prezydenta Towarzystwa z dnia 21 marca 1932 r. Władysław Janta-Polczyński pisze, że z ramienia Generalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Warszawie *został upoważniony do podjęcia rozmów z zarządkiem majątku Księcia w Pszczynie w celu zakupu zdolnego do rozplodu byka lub jego wypożyczenia* (Janta-Polczyński, 1932). W hodowli tej (niespokrewnionej z Białowieżą) na trzy krowy przypadały cztery byki. Autor listu prosił prezy-

denta o pomoc w mediacjach. Do korespondencji załączył również zaprojektowane przez siebie plany szop dla dorosłych żubrów oraz osobników młodych, jak również urządzeń ochronnych typu wiaty, zadaszone piaskownice, studnie itp.

Pierwszy prezydent zarządu wykonawczego MTOŻ dr K. Priemel w liście z dnia 9 maja 1932 r. zapewnił Janta-Połczyńskiego o chęci pomocy w zakupie żubra. Jako osobę kompetentną wskazał Pana von der Groebena. Zaproponował Władysławowi Janta-Połczyńskiemu w imieniu zarządu stanowisko drugiego wiceprzewodniczącego, przez co *Polacy byłiby reprezentowani w zarządzie głównym na dwóch stanowiskach*, co w ogólnym interesie pozwoli *odzyskać całkowicie utracony z zupełnie niepojętych przyczyn kontakt z kierownictwem grupy krajowej* (Priemel, 1932). Niepokój dra K. Priemela budził również brak jakiegokolwiek inicjatywy dotyczącej specjalnej ustawy przeciwko nieuprawnionemu zabijaniu żubrów, brak odpowiedzi na korespondencję wysłaną przez MTOŻ oraz brak wpłat składek członkowskich za lata 1930 i 1931.

Można domniemywać, że współpraca Polskiego Oddziału z zarządem MTOŻ w Berlinie układała się niezbyt dobrze. W sprawozdaniu z działalności naszego oddziału w roku 1930 prof. Jan Grochmalicki pisze: *Bliższe przyjrzenie się sprawom na Międzynarodowym Zjeździe w Lipsku pouczyło, że poza kilku fachowcami z różnych narodowości, którzy sprawą żubra szczerze się interesują, zwierzę to stało się raczej obiektem handlu w rękach dyrektorów ogrodów zoologicznych* (Sobociński, 2020b).

Już w czerwcu 1932 r. Zakład Doświadczalny Lasów Państwowych wystosował pismo do Wł. Janta-Połczyńskiego, w którym napisano: *Zakład jest bardzo zobowiązany Panu Prezesowi za tak uprzejmą i wydatną pomoc i informację w sprawach żubrzych, zwłaszcza zaś za zajęcie się sprawą potrzebnego byka na terenie międzynarodowym. [...] Dzięki uprzejmym zabiegom Pana Prezesa otrzymał Zakład kilka dni temu egzemplarz „księgi rodowodowej”, jak również nadzwyczaj pomyślną wiadomość od P. Priemela, że Zarząd Towarzystwa postanowił uzyskać pierwszą subwencję z Ameryki na zakup odpowiedniego byka dla Białowieży jeszcze tej jesieni*. W korespondencji tej Kierownik Zakładu inż. J. Hausbrandt wspomina o konieczności *zmiany niesłychanych stosunków w Polskim Oddziale Międzynarodowego Towarzystwa* (Hausbrandt, 1932).

Rok 1932 był rokiem bardzo trudnym dla tracącego wzrok Władysława Janty-Połczyńskiego. Wielkim ciosem okazała się niefrasobliwość gospodarujących Redgoszczą syna Tadeusza i jego młodej żony Ireny. Doprowadzili oni do zadłużenia gospodarstwa na kwotę 360 000 zł. Władysław nie mógł pojąć, jak można było dopuścić do takiego zadłużenia. Konsekwentnie spłacał długi. W lipcu 1932 r. poślubił Niemkę Luisę Spengler, która była jego gospodynią. Rodzina odebrała to jako zemstę za niewłaściwe zachowania syna, który nie okazał jakiegokolwiek skruchy.

Przygnębiony prawie osiemdziesięcioletni Władysław informował kpt. Józefa Kobyłańskiego: *Moje zamiary [...] pokrzyżowane zostały b. nieprzyjemnymi zajęciami, które wymagały skupienia wszystkich myśli czynów ku obronie własnej egzystencji* (Janta-Połczyński, 1931). W innym liście dodaje: *Po dwunastoletniej pracy społecznej i duchowej w Poznaniu widziałem się zmuszony w 78 roku życia, skutkiem znanych ogólnie tragicznych stosunków powrócić znów na wieś i włodarzować niewdzięcznej ziemi. Od kwartału nie zajmuję mnie nic, jak tylko uganiecie z komornikami, wygórowanymi ciężarami i rozpuszczonym chłopstwem* (Janta-Połczyński, 1932).

Pomimo kłopotów osobistych nawet na chwilę nie zapomniał o sprawach dotyczących żubra. W liście z 18 lutego 1933 r. adresowanym do kpt. Józefa Kobyłańskiego napisał: *A teraz jedno dyskretne pytanie, czy nie mógł by pan dopomóc w pewnej ważnej interes publiczny: zajmującej sprawie? Chodzi tu o Polski Oddział M.T. Ochrony Żubra. Jak dowodzą sprawozdania (zeszłoroczne 32 i 31 r.) Oddział zaledwie wegetuje. Gdy byłem jego prezesem posiadał 299 członków. Dziś spadła liczba do*

kilkudziesięciu, ale i z sprawozdań przekonać się można, iż czynność jego jest prawie żadna. Najlepszym dowodem jak mało ma zaufania Rząd Polski i Międzynar. Tow. Ochrony Ż. (ostatnie w przykrych z Oddz. Polskim zatargach) iż od 1 ½ roku wszystkie sprawy dotyczące Oddziału z pominięciem mnie oddane są do załatwienia. Dalej pisze o działalności Ł.P., który zignorował dwukrotnie moją korespondencję odebrał mi ochotę do trzeciej próby. Dalej Janta-Połczyński pisze: W zeszłym roku jeszcze o każdej czynności Oddz. Polskiemu wobec szorskiego zachowania się Prezesa na ostatnim W. Zebraniu (nie wymienił nawet że na nim byłem) nie mogąc brać w nich udziału, byłbym ten temat poruszył na łamach tego pisma ale pismo to [...] zignorował dwukrotnie moją korespondencję znieważony byłem tego zaniechać. Oddział Polski [...] nie czyni nic dla hodowli żubra, nie wzbudza niczyjego interesu. Na ostatnim W. zebraniu było prócz 2 członków Zarządu 6 osób. To widzi każdy a przede wszystkim zainteresowane władze. To też pewna wybitna osobistość zwróciła się do mnie, ażebym starał się o radykalną naprawę kierownictwa Oddz. Pol. a na to moim zdaniem jedynym środkiem przenieść zarząd Oddziału do Warszawy. [...] Teren przysposobić winno się przez odpowiednie artykuły w publ. pismach. Dalej zadaje pytanie: Otóż nie podjął by się Sz. Pan tego...? (Janta-Połczyński, 1933a)

W kolejnym liście z czerwca 1933 r. informuje kpt. Kobylańskiego, że sprawę przeniesienia Oddz. Polskiego udało mu się przeprowadzić na Walnym Zebraniu tegoż Towarzystwa gładko i bezboleści (Janta-Połczyński, 1933b).

Ślepotą Wł. Janta-Połczyńskiego nadal postępowała. Na początku 1934 r. pisał do kpt. Kobylańskiego: wszystkie te zaszczyty i uściski rąk drogich trzeba będzie sobie odmówić – bodaj czy nie na zawsze. Pisma już nie odczytuję, druki tylko przez powiększające szkło, a piszę już prawie tylko dyktując (Janta-Połczyński, 1934).

Dzięki małżeństwu z Niemką oraz podeszłemu wiekowi „władze okupacyjne zaoszczędziły Władysławowi gehenny wysiedlenia, ale zmusiły go do przepisania Redgoszczy na żonę” (Sobaluk, 2022). Gdy nadeszły wojska radzieckie, żona Władysława zdecydowała się wyjechać z Niemcami na zachód. Władysław uparł się, że zostanie na miejscu. Wypożyczyła więc od zarządcy sąsiedniego majątku samochód i razem z Władysławem (zmuszając go pod groźbą użycia rewolweru) opuściła Redgoszcz. Na początku 1945 roku Władysław Janta-Połczyński jako 91-letni starzec zmuszony został do opuszczenia Polski i znalazł się w Niemczech. Zmarł 12 lutego 1946 roku w Nieder Ramstadt, w domu rodzinnym żony Luisy, z dala od ukochanej ziemi ojczystej.

Kim był Władysław Janta-Połczyński? Był człowiekiem niezwykle pracowitym o bardzo nowatorskim spojrzeniu na szeroko pojętą ochronę przyrody i łowiectwo. Był człowiekiem o nieprzeciętnej osobowości i kulturze. Umiejętnie wykorzystywał znajomość historii i znajomość praw ekonomii, wplatając w to swój patriotyzm, miał też odwagę wyrażania własnych opinii. Potrafił nie tylko krytykować, ale i wskazywał ścieżki wyjścia ze skomplikowanych sytuacji. Często jego wypowiedzi uważane były za kontrowersyjne i trudne do zaakceptowania. To nie zawsze zjednywało mu kolegów zwłaszcza w innych regionach naszego kraju. Nie zrażał się krytyką ani polemicznymi wypowiedziami. Był nieugięty, odważny, wierny swoim wartościom i ideałom.

Właśnie takim człowiekiem należało być, aby zrobić to wszystko, co w swoim życiu zrobił Władysław Janta-Połczyński w czasach kiedy żył.